

Z HISTORIE ŽAMBERSKÉHO KOSTELA

Obsah:

*Nejstarší dějiny žamberského kostela
Nápisy na kostelních zvonech v Žamberku a okolí*

Noc kostelů, 24. 5. 2013

Nejstarší dějiny žamberského kostela

Kostely a další sakrální památky provází dějiny naprostě většiny větších či menších obcí v naší zemi od nepaměti, od dob nejstarší doložené historie. Křesťanství vůbec výrazně ovlivňovalo vznik prvních kulturních památek (mezi nejstarší literární památky patří Proglas sv. Cyrila a s ním souvisí i slovanské písmo hlaholice) a stálo u počátků českého státu (na svatováclavskou tradici z 10. století navazuje státní svátek „Den české státnosti“).

Kostely byly pochopitelně především místy náboženského života. Náboženské obřady však často plnily významnou roli společenskou i rodinnou (církevní svátky, poutě, posvícení, křtiny, svatby, pohřby). Ve středověku kostely plnily i řadu dalších sociálních a kulturních funkcí, neboť

právě kolem nich se vytvářely školy (dnešní hovorové označení *kantor* pochází z tehdy běžného propojení úlohy učitele ve farní škole a zpěváka – cantora – při liturgii), sociální ústavy (sirotčince, starobince, špitály apod.) a rovněž (farní) úřady, sloužící veřejné správě státu. Stát začal přebírat odpovědnost v sociální oblasti až v 2. polovině 19. století, matriky vedené farními úřady uznaných církví (v zásadě tedy evidenci obyvatel) převzal československý stát až od roku 1950. Kostely byly rovněž místem církevního azylu, tedy útočištěm pronásledovaných (podrobná pravidla pro poskytování asylu jsou v západním křesťanském světě doložena již k roku 511), i úkrytem civilistů v době válečného konfliktu. Pro českou a moravskou krajinu je rovněž typická vysoká četnost sakrálních památek koncepčně zasazených do přírodních podmínek, kdy výrazné stavby (kostely, kláštery) tvoří zpravidla dominantu dané obce či přírodní scenérie, a drobnější stavby

(kapličky, sochy světců, boží muka, mariánské sloupy) doplňují významné cesty, jejich křížení, mosty, vyvýšeniny, horizonty apod. Spolu s dalšími prvky (aleje, cesty, krajinná struktura luk, polí a lesů) tak tvoří charakter české tzv. barokní krajiny.

Stejný význam v dějinách města Žamberka měl odedávna i kostel sv. Václava. První písemná zmínka o samotném městu pochází z roku 1332, a to díky latinsky psané listině, z níž se dozvídáme, že v tomto roce žamberský měšťan Tyčko (Tyczko) od zbraslavského opata koupil rychtu v Lanškrouně.¹ Již v této době je v Žamberku doložena fara s farářem (1352)² a kostel, který byl v té době dřevěný v podobě gotického trojlodí (1355).³

Dne 30. dubna 1344 povýšil papež Kliment VI. bulou „*Ex superne providentia maiestatis*“ Pražské biskupství založené v roce 973 na arcibiskupství. V této souvislosti byl prováděn rozsáhlý přehled církevní struktury a přehled kněží v arcidiecézi. Významným pramenem jsou dnes pro nás tzv. *Libri confirmationum*, jež poskytují přehled kněží, kteří byli potvrzováni (konfirmováni) biskupem ke službě u určitého kostela, kam byli prezentováni patronem (vysvětlení dále). Z těchto knih se nám podává, že před rokem 1361 v Žamberku působil farář Henslin (něm. Hänlein) a roku 1361 Václav, který byl prezentován po smrti Henslina Janem z Lichtenburka, pánem na Liticích.⁴ Po nich následovali roku 1377 Hajnuš, roku 1383 Jan, roku 1393 Matěj (+ v Žamberku), roku 1393 Prokop (+ v Žamberku), roku 1396 Aleš (+ v Žamberku), roku 1405 Erazim a roku 1415 Otmar.⁵ O dalších farářích žamberských nemáme ze zveřejněných dokumentů podrobnější údaje. Církevní organizace v Čechách byla po roce 1415 ochromena husitskými bouřemi. Žamberská farní kronika navazuje až od roku 1569. Přesto však ještě jednu informaci o žamberském faráři z té doby máme. Po vzniku Jednoty Bratrské v Kunvaldu u Žamberka v roce 1457, se k ní přidal tehdejší žamberský farář Michal a stal jejím prvním a významným duchovním.

Pokud Albert s Chotovským kladou první zmínku o faráři žamberském do roku 1352, čerpají ze seznamů odvodů tzv. papežských desátků. Jednalo se odvody, které byly vybírány ročně nebo pololetně z církevního obročí (vysvětleno níže) buď ve prospěch

¹ Chytil, J. Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae VI. Brno : 1854, s. 337-338.

² Albert. E. – Chotovský, K. Paměti žamberské. Sešit I. Vídeň : Nákladem vlastním, 1889, s. 2.

³ Poche, E. (ed.) Umělecké památky Čech. Svazek čtvrtý. Praha : Academia, 1982, s. 389. Bez udání pramene.

⁴ Tingl, F. A. Liber primus confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidioecesim nunc prima vice typis editus, inchoans ab anno 1354 usque 1362, Tomus primus. Praha : 1867, s. 144.

⁵ Albert. E. – Chotovský, K. Paměti žamberské, s. 6. Ti čerpali z uvedených Liber confirmationum.

papeže, nebo (navzdory názvu) panovníka. Tyto záznamy mají především význam v tom, že podávají přehled o tehdejší církevní (tedy i obecně sídelní) struktuře a zároveň umožňují i odhad a komparaci ekonomického významu místního církevního majetku, neboť výše desátku (z logiky věci) odpovídá přibližně desetíně celkových výnosů dané církevní jednotky. Z těchto dochovaných historických záznamů plyne,⁶ že v roce 1352 měl žamberský farář odvádět 2 groše papežského desátku (2/3 pro krále, 1/3 pro papeže, pololetně).⁷ Později odváděl 3 groše v roce 1384 (pro papeže, není zcela zřejmé, zda ročně či pololetně); 3 groše v roce 1385; 6 grošů v roce 1399 (pro krále Václava IV., ročně); 3 groše v roce 1405 (pro papeže, pololetně). Z výše odvodů okolních obcí lze dovodit, že obročí při žamberském kostele bylo v té době spíše průměrné (pro srovnání vybrané odvody roku 1352: Choceň 12 grošů; Vamberk 4 groše; Brandýs 2 groše; Hnátnice 2 groše; Potštejn 3 groše; Písečná 2 groše; Slatina 2 groše; Rokytnice 1 groš).

Pokud jsme výše zmínili institut patronátu a osobu patrona, nutno zdůraznit, že výraz „patron“ v té době⁸ neměl význam symbolický („patron“ nějaké obecně prospěšné akce) ani čistě náboženský (světec, jemuž je zasvěcen kostel, tedy jeho „patron“). Jednalo se o právní institut, který úzce souvisel se složitou strukturou církevního majetku. Ten, stručně řečeno, sestával 1) z budovy kostela a jmění zádušního (fabričního), což byl majetek, z jehož výtěžků byl udržován provoz kostela; a 2) z jmění obročního (tzv. beneficium), které sloužilo k obživě duchovenstva příslušejícího k určitému kostelu. Tento církevní majetek byl asi nejčastěji tvořen zemědělskými pozemky, z nichž plynuly příjmy z pachtu apod. Hlavní povinnosti patrona v tomto systému bylo tzv. břemeno stavební, které se týkalo nejčastěji budovy samotného kostela (nejdříve jeho samotného vystavění) a poté jeho oprav a přestaveb (na něž obvykle příjmy ze jmění zádušního nepostačovaly), to vše na vlastní náklady. Patronát přecházel na nového majitele panství.⁹

Na druhé straně patronovi kostela příslušela některá významná oprávnění při správě farnosti a rovněž práva čestné povahy. Hlavním právem patrona bylo vybírat nového kněze na uvolněné místo k danému kostelu (tzv. právo presentační). Byl-li presentovaný kandidát způsobilý, biskup jej potvrdil (konfirmoval). Dále patronovi svědčilo právo alimentační: pro případ, že by patron zchudl bez vlastního zavinění, příslušela mu z výnosů církevního jmění pomoc a obživa. Rovněž měl patron právo podílet se i jinak na správě církevního jmění. Zmíněná čestná práva se týkala přednosti a počtu v patronátním kostele a při procesích a průvodech, vše podle místních zvyklostí. Do konce 18. století do

⁶ Tomek, V. V. Registra decimarum papalium čili registra desátků papeženských z dieceze Pražské. Praha : Královská česká učená společnost, 1873, s. 97.

⁷ Albert s Chotovským (s. 6) však v roce 1352 uvádějí odvod 3 groše, což může být způsobeno ztotožněním Žamberka se sídlem „Zumberk (Žumberk?).“ Domnívám se, že správný údaj je uvedený u lokace „Semftmberg (Žamberg)“ na téže straně Register.

⁸ Patronát byl vykonáván až do roku 1949, formálně však existoval do 31. 12. 2012 (viz dále).

⁹ Hovoříme proto o patronátu věčném, reálním, který byl spojen s konkrétním majetkem (v rámci např. příslušného panství) a nebyl závislý na osobě vlastníka. Méně časté jsou případy patronátu osobního, který příslušel toliko určité osobě, a buď přecházel děděním na potomky, nebo zanikal smrtí.

tohoto okruhu patřilo právo být pohřben v kostele (v kryptě) a do roku 1918, kdy bylo zrušeno šlechtictví, i právo mít v kostele vyobrazen svůj erb.

Nepřehlédnutelným důkazem právě tohoto práva patronů je v žamberském kostele malířská výzdoba nad bohatě vyřezávaným předprsím tzv. panské oratoře, kde je umístěno celkem devět erbů někdejších majitelů panství a patronů kostela. Přesněji řečeno, majitelů litické poloviny města Žamberka, na níž se kostel nacházel. Již k roku 1365 je doložena poměrně zvláštní situace, kdy Žamberk byl rozdělen mezi dvě panství, a to panství litické a panství žampašské. Od roku 1353 byli majiteli panství, s právem patronátním k žamberskému kostelu, pánové z Lichtenburka (erb vlevo zcela nahoře), z nichž Jan v roce 1361 presentoval žamberského faráře Václava. K tomuto rodu patřil též Jindřich z Lipé (měl v zásadě stejný erb), který vlastnil panství od roku 1365. V roce 1377 již jako majitel panství a patron kostela vystupuje Boček z Kunštátu (erb vpravo zcela nahoře), děd krále Jiřího z Poděbrad. Rod pánů z Kunštátu a Poděbrad pak držel Žamberk více než sto let. V roce 1492 získal panství Vilém z Pernštejna (erb v horní řadě vlevo s letopočtem 1496). Po Pernštejnech získal polovinu Žamberka Arnošt falckrabí Rýnský (1556) a Václav Okrouhlický z Kněnic (1558) (erby v horní řadě druhý a třetí zleva). Sjednocení Žamberka přišlo až s Mikulášem z Bubna, který v roce 1563 koupil litické panství a v roce 1575 žampašské panství. Erb rytířů z Bubna s letopočtem 1563 je vyobrazen v horní řadě vpravo.¹⁰ V této době se stal Žamberk centrem panství a byl zde vystavěn zámek (1600) a později i současný kamenný kostel sv. Václava (1729-38).

V držení Bubnů z Litic, kteří byli později v roce 1644 povýšeni do hraběcího stavu (polepšený erb s novou podobou bubnu a hlavou lva v dolní řadě vlevo) zůstal Žamberk až do roku 1809. V tomto roce jej koupil Veriand hrabě Windischgrätz (erb v dolní řadě vpravo), a krátce na to v roce 1815 jej získali Parishové (později s přídomkem „svobodní páni ze Žamberka“) (erb v dolní řadě uprostřed). Umístění těchto erbů v žamberském

¹⁰ Nejstarší historii Žamberka přehledně popisují zmíněné Paměti žamberské.

kostele tedy není jen prostou uměleckou výzdobou, v níž se malíř rozhodl zavzpomínat na některé majitele panství, nýbrž pozůstatkem konkrétních právních a historických vztahů. Za poslední zmínku v této souvislosti stojí, že institut patronátu nezanikl ani po roce 1918 a dokonce ani po roce 1948. Zákonem č. 218/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem, který byl celkově namířen proti svobodě církví, patronát nebyl zrušen, nýbrž podle § 11 odst. 1 přešel na stát, který tak byl formálním nositelem alespoň některých povinností patronů až do přijetí zákona č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi (církevní restituce), kterým zákon č. 218/1949 Sb. zrušen.¹¹ Při tom všem, co po roce 1948 nastalo, je štěstím, že komunistický režim nevyžadoval vedle erbů dřívějších patronů z tohoto titulu i přimalování vlastních symbolů rudé a hvězdy, srpů s kladivem či alespoň československého státního znaku, aby výčet „patronů“ byl kompletní.

Petr Jäger

¹¹ Zájemce o právní postavení církví po roce 1948 mohou odkázat na svou kapitolu v knize Komunistické právo v Československu, která je zdarma dostupná na <http://www.komunistickepravo.cz>.

Nápisy na kostelních zvonech v Žamberku a okolí

Nedávno jsem narazil na krátký text prof. Eduarda Alberta z konce 19. století pojednávající o epigrafických záznamech na zvonech v Žamberku a okolí, který pro svou historickou a dokumentární hodnotu stojí za přetisk. Článek jsem opatřil vysvětlujícími poznámkami (II. část) a dalšími informacemi o žamberských zvonech (III. část). Původní článek vyšel v březnu 1896 jako Albert, E. Nápisy na zvonech v Žamberce a v okolí. In Časopis Společnosti přátel starožitností českých v Praze. Číslo 1, ročník IV, 1896, s. 18-20.

I. Eduard Albert: Nápisy na zvonech v Žamberce a v okolí

Napsal Dr. Eduard Albert.

Když chrám Páně sv. Václava v Žamberce r. 1859 vyhořel, všechny zvony se rozlily [1]. Šťastnou náhodou několik let před tím přítel můj p. Valdemar Mazura v Žamberce nápisy si poznamenal, některé ovšem ne ad literam [2].

Na největším zvoně sv. Martina byl nápis tento:

Leta Páně 1574 tento zvon slit jest ke cti a chvále boží ode mne mistra Jana Soboty z Hradce v Žamberku za primasa Matěje Rousa a Václava Berše, písaře městského Jiříka Hubáčka. [3]

Na druhém zvoně stálo:

In honorem S. Crucis et S. Wenzeslai. Der Zeit Titl. ple. Herr Dechant Mathias Kukla in Senftenberg. Mich hat gegossen Wolfgangus Straus in Olmütz Haus Nro. 261 - 1793. [4]

Na třetím bylo pouze:

Sct. Salvator. 1731. [5]

Na čtvrtém:

Sct. Antonius. — Leta páně 1615 nákladem urozeného a statečného rytíře pana Mikuláše Vratislava z Bubna na Březně, Žamberce, Skašově, Liticích a Horním Jelení, hejtmána kraje boleslavského, [6] slit tento zvonec a zase leta 1723. dne 3. Decembris za času panování vysoce urozeného pána pana Antonína Hynka svatě římské říše hraběte z Bubna a Litic, pána na Žamberce, Doudleších, Jelením, Blatu a Vejvanovicích, jeho císařské a královské milosti skutečného komorníka, nákladem záduší svatého Václava [7] v městě Žamberce znova přelítý od Zachariáše Ditricha zvonaře královského nového města pražského. [8]

V Lukavici mezi Žamberkem a Kyšperkem jsou tyto nápisy:

Na zvoně větším:

LETHA . PANJE . MDLXXXVIII . SLIT GEST . ZWON . TENTO . KECZTI A K CHWALE . BUOZI . OD. MISTRA . ELYASSE . ZWONARZE . W HRADCY KRALOWY NADLABEM. [9]

Na menším (gotickou minuskulí) :

anno domini millesimo CCCCXVII en ego campana nunquam pronuncio
[10] vana ignem vel festum, bellum aut funus honestum qui me fecit magister
Bartholomeus nomen habet in nova^{x)}

^{x)} Patrně: civitate pragensi [11]

V Kunvaldě, známé kolébce Jednoty bratří českých, je v kostele sv. Jiří na menším zvoně nápis, gotickou minuskulí pořízený z doby okolo r. 1500., tohoto znění:

W * dalten * ia * hlas * wolagici * podte * dobrzi * ihrzieffnici * sem *
dobozieho * domu. [12]

Bratři tu byli ještě kolem r. 1550.; i znění legendy svědčilo by tomu, že zvon pochází od nich.

Na umíráčku bylo: **Heinrich Josef gos mich Lorke in Glatz.**

Velmi staré dva zvony jsou v Pěčíně. (Osada Pěčín založena od pánů z Rychnova asi r. 1260.)

Na větším shledává se tento nápis: **Vivos voco, mortuos plango, fulgura frango. Dominus vobiscum.** [13] Písmo podává přiložený snímek. (Legenda běží kolem.)

* xz - x o y a * x o
x o * m o r e - x
o y * p r e e o *
r x e o x r x *
r r x n e o * x o
m z - x x s * x o
B I v a m

Na druhém zvoně je gotickou minuskulí napsáno:

W We gmeno * pana * gezufrista * flit * ab anno do. m cccc l r. (1460) [14]

II. Poznámky k článku Eduarda Alberta

[1] Dne 27. září 1859 zachvátil požár velkou část města a poškodil i kostel sv. Václava. Podle dobových záznamů lehlo popelem 29 stavení a 27 stodol obilím a pící naplněných (bylo již po žních). Z kostela byla nejvíce zasažena střecha a obě věže.

[2] Na článku je významné, že sám s odstupem 40 let dokladuje stav před rokem 1859. Je pravděpodobné, že písemné záznamy W. R. Mazury by se bez převzetí E. Albertem nedochovaly. Woldemar Richard Mazura (1838-1900), byl obchodník, majitel vinárny, okresní starosta a amatérský fotograf. Se svým přítelem, profesorem Eduardem Albertem, spolupracoval W. R. Mazura na sbírání podkladů o dějinách Žamberska. Od 60. let 19. století se příležitostně věnoval portrétní a místopisné fotografii (tato i další životopisná data podle <http://cs.wikipedia.org>). V záznamech publikovaných Albertem se zjevně vyskytují překlepy; dnes lze již těžko rozlišit, co je autentickým zněním textu na zvonech a co je Mazurův nesprávný přepis. Na některé zjevné nepřesnosti poukázal sám Albert, další se snažíme ukázat v těchto poznámkách.

[3] Zvonařská huť Jana Soboty působila v Hradci Králové v polovině 16. století. Zikmund Winter [Řemeslnictvo a živnosti 16. věku v Čechách, Praha : Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1909, s. 370] považoval žamberský zvon za poslední známé mistrovo dílo. Primasem (později býval označován jako primátor) se rozumí první, nejváženější, z obecních konšelů (radních), kterých bývalo dvanáct. Albert v Pamětech žamberských, sešit V., s. 375-376, Matěje Rouse považuje za nejstaršího známého primátora žamberského (právě díky záznamu na zvonu). Václav Bereš (též v listinách Beršík) měl být primátorem po něm. Ačkoliv u obou jmenovaných Albert dohledal majetkové a rodinné vazby, existence písaře Hubáčka je zachycena právě jen zvonu.

[4] „*K počtě sv. Kříže a sv. Václava. Za času „plným titulem“ pana děkana Matěje Kukly v Žamberku. Slil mne Wolfgang Straus v Olomouci, dům č. 261 – 1793.*“ Jedná se s největší pravděpodobností o Wolfganga Jana Sarkandera Strauba (toho jména II., 1763-1835) a nikoliv Strause. Byl pokračovatelem významného olomouckého zvonařského rodu, synem Wolfganga Strauba I. (1730-1784), otcem Wolfganga Strauba III. (1793-1876). Co se týče děkana Matěje Kukly, v Pamětní knize farnosti je o něm tento záznam: „*Matěj Kukla, od r. 1759 do r. 1800, rodák z Bystřého, přišel ze Zámrsku, kde byl 7,5 roku administrátor, v Žamberku zakoupil k faře ovocnou zahradu za 30 fl., byl zde 41 let. 24. 12. 1800 zemřel, pochován v kostnici.*“ Protože byl titulován jako „*děkan,*“ nutno upozornit, že s největší pravděpodobností se jednalo o titul osobního děkana, neboť teprve 6. 10. 1895 byla fara povýšena na děkanství a prvoděkanem byl v Žamberku až P. Karel B. Hubert Chotovský, (1870-1897; k Chotovskému dále Farní zpravodaj 1/2011). Pozitivní vztah děkana Kukly k historii, včetně zvonů, je v daném období spolehlivě doložen; je mu, kromě jiného, vyjádřen dík za spolupráci v předmluvě význačné publikace Schaller, J. Topographie des königreichs Böhmen, 15. díl, z roku 1790, jejíž jedna podkapitola pojednává i o Žamberku. V ní jsou (s. 208), kromě jiného, potvrzovány letopočty na dvou nejstarších zvonech (1574, 1615). „*Třetí*“ zvon měl být podle Schallera z roku 1600, ale ten však byl pravděpodobně právě v roce 1793 nahrazen zvonek Straubovým, což ještě Schaller ani

sám Kukla v roce 1790 nemohli předvídat. Méně pravděpodobným vysvětlením je, že oním „třetím“ zvonem byl zde rovněž zmiňovaný Sv. Spasitel, 1731, který byl Kuklou a Schallerem toliko nesprávně datován.

[5] „Sv. Spasitel.“ Více jsem o tomto zvonu nezjistil.

[6] Po smrti Mikuláše st. z Bubna a Litic (1537-1608), který v roce 1562 koupil litickou polovinu Žamberka s panstvím a v roce 1575 polovinu žampašskou, se formálně stal dědicem panství Jindřich Jan z Bubna a z Litic (1608-1653). Po dobu jeho nezletilosti však spravoval panství jeho otec Mikuláš Vratislav ml. z Bubna (jehož jméno je zachyceno na zvonu) a po roce 1617 jeho poručník Jan starší z Bubna. Jindřich převzal panství teprve v roce 1627, kdy dosáhl plnoletosti. O přibližně sto let později, jak je na zvonu zmíněno, byl majitelem žamberského panství Antonín Ignác z Bubna a Litic (někdy je Ignác nekorektně „překládán“ jako Hynek; vnuk Jindřicha Jana, pravnuke Mikuláše Vratislava ml.), a to mezi lety 1711 až 1725.

[7] Zmíněným „záduším“ se ve struktuře katolického církevního jmění rozuměl souhrn majetku, jehož výnos byl určen k právě k údržbě a opravám kostela (též se hovořilo o jmění fabričním). Při nedostatku prostředků byl povinen výdaje na údržbu kostela hradit patron, zpravidla majitel panství. Vedle toho ve farnosti existoval odlišný majetek označovaný jako jmění obroční (beneficium), jehož výnosy sloužily k výživě příslušného duchovního.

[8] Zachariáš Dietrich st. (* kolem 1680; též Ditrich, Dittrich) byl významným pražským barokním zvonařem. Obnovil zaniklou zvonařskou dílnu Brikcího z Cimperka v domě „U zvonaře“ v Široké (nyní Jungmannově) ul. na Novém Městě pražském. V roce 1723 došlo k obnově (novému slití) žamberského zvonu sv. Antonína. Jen pro srovnání: o šest let později byla zahájena stavba současného kamenného kostela a původní dřevěný kostel, poškozený mimo jiné úderem blesku v roce 1684, byl stržen.

[9] „Léta Páně 1589 slit jest zvon tento ke cti a k chvále Boží od mistra Eliáše, zvonaře v Hradci Králové nad Labem.“ Oním mistrem zvonařem byl patrně Eliáš Stodola, jehož zvony z konce 16. století zdobí řadu východočeských kostelů, např. hřbitovní kostel sv. Ducha v Dobrušce či kostel sv. Mikuláše ve Velinách u Holic. Tento posledně jmenovaný je z roku 1588 a je uváděn jako nejstarší (dochovaný) zvon s českým nápisem. Zikmund Winter datuje doložené Eliášovy zvony mezi léta 1580 a 1599.

[10] Správně patrně **pronuntio**

[11] Albert sám v poznámce doplňuje **civitate pragensi**, na jiných zvonech této dílny se však objevuje ještě dovětek **sit laus Deo**. Do latinky text přepisujeme takto: „Anno Domini millesimo CCCCXVII. En ego campana nunquam pronuntio vana, ignem vel festum, bellum aut funus honestum. Qui me fecit magister Bartholomeus nomen habet, in nova [civitate Pragensi]“ a překládáme takto: „*Léta páně 1517. Hle, já zvon nikdy marnosti nehlásám, požár neb svátek, válku neb počestný pohřeb. Kdož mě udělal, mistr Bartoloměj jméno má, na Novém [městě pražském].*“ Zde se Albert liší v letopočtu, neboť současné informace o historii lukavského kostela uvádí letopočet 1507, nikoliv 1517, např. <http://www.obeclukavice.cz>. Skutečný stav jsem neměl možnost ověřit.

Každopádně však považují za nesprávný na obecních stránkách zveřejněný překlad textu, který ani moc nedává smysl („*Léta Páně 1507 já zvon od nynějška ohlašuji marnost, požár, svátek, válku, Zdravas, pohřeb, důstojenství. Zhotovil mne mistr v Nové Obci Pražské, který má jméno Bartoloměj.*“). Současný druhý zvon lukavského kostela je z roku 1992 a pochází z dílny Marie Tomáškové v Brodce u Přerova.

[12] Text přepisují takto: „*V dál ten já hlas volající, pojdte dobří i hříšníci, sem do božího domu.*“ Je možno se setkat i s alternativní transkripcí: „*Já hlas volající, pojdte dobří a hříšníci - sem do Božího domu - z dále též*“ (<http://www.orlickehory.net/kostely.htm>).

[13] Jedná se o zkrácenou verzi poměrně rozšířeného zvonového nápisu, který vyjadřoval tzv. sedm předností zvonu (septem virtutes campanae): „*Laudo deum verum, vivos voco, congreco clerum, mortuos plango, fulgura frango, pestem fugo, festa decoro,*[někdy též: *est mea cunctorum terror vox deamoniorum*]“ jehož překlad zní: „*Pravého Boha chválím, živé volám, kněží shromažďuji, mrtvé oplakávám, blesky rozrážím, mor zaháním, svátky slavím, [můj hlas je postrach všech zlých démonů].*“ Albertův záznam tedy reprodukuje verš pečínského zvonu: „✠ Živé ✠ volám ✠ mrtvé ✠ oplakávám ✠ blesky ✠ rozrážím ✠ Pán ✠ s vámi.“

[14] Text přepisují takto: „*Ve jménu Pána Jezu Krista slit Léta Páně 1460.*“ Zvon byl zrekvírován pro válečné účely v roce 1916.

III. Pozdější osud zvonů žamberského kostela

Na tomto místě je vhodné připojit ještě několik dalších informací navazujících na článek E. Alberta, zejména z doby pozdější až do současnosti.

Po zmíněném požáru Žamberka v roce 1859 byly věže kostela do současné podoby následně opravovány od roku 1870 dle návrhu J. Pötera. Nové zvony byly ulity roku 1862 ve zvonařské dílně Karla Bellmanna. Publikace kolektivu autorů Království české, VI. díl, Východní Čechy, část druhá, vydaná v Praze roku 1914, na str. 515, uvádí přímo „nové zvony od Karla Bellmanna,“ jednalo se patrně o zvony z dílny Bellmannů, tehdy však již vedené synem věhlasného zvonaře Karlem Ferdinandem Bellmannem (1820-1893). Sám Karel Bellmann (1783-1856) je považován za nejvýznamnějšího českého zvonaře první poloviny 19. století. V r. 1856 utrpěl vážná zranění při pokusném vyzvánění na zvon v Sedlci, na jejichž následky zemřel. Dílnu poté vedl jeho syn až do roku 1869, kdy ji předal své sestře Anně. Zvony Bellmannovy byly patrně zrekvírovány v průběhu první světové války.

Samostatný osud měly ve stejné době zvony ve hřbitovní kapli sv. Vojtěcha. Kaple samotná byla vystavěna nákladem Eduarda Alberta a vysvěcena dne 22. dubna 1900 (Albert zemřel 26. září 1900). Zvony pro kapli byly pořízeny společným nákladem E. Alberta a jeho přítele W. Mazury. Objednány byly již v roce 1896, dodány v březnu 1900, v akordu F, Gis, H. Největší se jmény sv. Cyrila a Metoděje měl hmotnost 160 kg, prostřední sv. Prokop 90 kg a nejmenší sv. Ludmila 50 kg. Zvonovou stolicí zhotovili pracovníci stavitele Havlíčka, tesaři Mihulka, Suchodol, Kopecký a Faigl. Práce byly skončeny v týdnu od 16. do 22. dubna 1900, tedy těsně před vysvěcením. Zvony však vzaly za své hned v první světové válce, když byly zrekvírovány na děla [podle F. a V.

Pírkovi: Výběr dat historicky významných událostí a osobností. In Žamberk 2004 v číslech, vydáno 2005.]

Současný zvon Sv. Václav na věži hřbitovní kaple sv. Vojtěcha byl pořízen v roce 1922 jako náhrada za zvony zrekvírované během první světové války původně pro děkanský chrám sv. Václava. Když byly později pořízeny zvony nové, byl přemístěn na hřbitov. Tam unikl pozornosti Němců, zůstal zachován a po válce byl opětovně zavěšen v prázdné věži chrámu děkanského, kde setrval až do pořízení zvonů nových. Vyskytla se i myšlenka, že by v případě nedostatečných finančních prostředků mohl být použit jako určitá protihodnota na jejich pořízení. Tento zvon Sv. Václav dnes opět visí ve hřbitovní kapli a svým zvláštním hlasem se loučí s našimi zesnulými. Nese nápis: **OČ VÁLKY BĚS DŮM BOŽÍ PŘIPRAVIL, DUCH ZBOŽNÉ VÍRY ZAS JEMU NAHRADIL**. Dále je na něm emblém sv. Václava a text: **ZŘÍZEN ZA PŘÍSPĚNÍ KATOLÍKŮ V ŽAMBERKU L. P. 1922 * JOSEF ŠIDLÍKOVSKÝ ZVONÁRNA V LOMNICI N - P**. Zajímavostí je, že forma písmene „D“ ve slově Šidlikovský byla před odlitím zvonu pravděpodobně omylem otočena.

Pro samotný děkanský chrám sv. Václava byl pořízen po skončení první světové války tedy tento zmíněný zvon Sv. Václav v roce 1922. Dne 7. 12. 1930 se pak udává pořízení tří nových zvonů od fy R. Perner: Václav (493,3 kg), Jan Křtitel (394 kg), Panna Maria (42,5 kg) za 23 380,95 Kč a zvonícího přístroje za 9 435 Kč. Dne 27. 3. 1942 pak došlo k opětovné rekvizici zvonů v kostele sv. Václava pro válečné účely.

Pořízení současných zvonů pro kostel sv. Václava má ještě dnes mnoho přímých pamětníků, iniciátorem akce byl tehdy pan Zdeněk Strnad. Dne 25. června 2000 byly vysvěceny a zavěšeny dva nové zvony. Zvon Jan Křtitel má hmotnost 820 kg a zvon Margaret-Mary 380 kg.

Zvon MARGARET - MARY má nápis na spodním obvodu: **JOHN MARMADUKE PARISH VON SENFTENBERG DEDICATES THIS BELL IN LOVING MEMORY TO HIS WIFE AND SISTER TO BE BLESSED IN THE NAMES OF MARGARET AND MARY A.D. 2000 ŽAMBERK**. Zvon je na boku opatřen reliéfem Žamberské madony a rodovým znakem Parishů zobrazujícím tři jednorožce. Zvon také nese znak brodeckých zvonařů - kartuše a otisk větvíčky. Je doplněn emblém milenia 2000 a text **KRISTUS VČERA•DNES•NAVĚKY**.

Zvon JAN KŘTITEL nese na obvodu nápis: **ZVON BYL POŘÍZEN V ROCE 2000 Z DARŮ OBČANŮ MĚSTA ŽAMBERKA A OKOLÍ** (doplněno znakem města). Nápis na jedné straně zvonu: **UPRAVUJTE CESTU PÁNĚ**, níže **JAN KŘTITEL**. Na opačné straně je nápis: **SLUŽTE PRAVDĚ A LÁSCĚ** a zvon též nese emblém milenia 2000 a text **KRISTUS VČERA•DNES•NAVĚKY**.

Třetí zvon Václav byl pořízen v roce 2001, má 600 kg a jeho kmotrem se stal Václav Havel.

Zvon VÁCLAV je vyzdoben ústředním motivem SVATOVÁCLAVSKÉ ORLICE S PLAMÉNKY, nad ní nápis **PRAVDA PÁNĚ VÍTĚZÍ** a dole jméno **VÁCLAV**. Opačná strana zvonu nese text chorálu **SVATÝ VÁCLAVE, VÉVODO ČESKÉ ZEMĚ, KNÍŽE NÁŠ, PROS ZA NÁS BOHA, SVATÉHO DUCHA! KRISTE ELEISON**. Další strana zvonu je opatřena textem: **MÝM KMOTREM JE VÁCLAV HAVEL, PREZIDENT ČESKÉ REPUBLIKY** a dole v obvodu je uvedeno: **ZVON BYL POŘÍZEN V ROCE 2001 Z DARŮ FARNÍKŮ ŽAMBERKA A OKOLÍ**. Na

zvonu samozřejmě nechybí znak města Žamberka a znak zvonařské dílny v Brodce.

Autory výzdoby zvonů jsou akademický sochař Zdeněk Kolářský, jeho syn Petr a Leticie Vránová-Dytrychová. Byly ulity do základních tónů F, As, B. Odlity jsou ze zvonařské bronzi, slitiny mědi a cínu, v poměru 77:23 dílům, ve zvonařské dílně rodiny Dytrychovy v Brodce u Přerova. Celkové náklady na pořízení byly 1 210 000 Kč (z toho p. Jan Marmaduke Parish 220 000 Kč, Městský úřad 135 000 Kč, sponzoři 155 000 Kč a z darů jednotlivých občanů 700 000 Kč) [údaje podle F. a V. Pírkovi, cit. výše].

*Petr Jäger
za přispění Jaroslava Schröffela*

Zvon Jan Křtitel v Žamberku

(http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Zvon_Jan_K%C5%99titel_v_%C5%BDamberku.jpg)

Vlastním nákladem, Žamberk, 2013.
Petr Jäger , petr.jager@mail.muni.cz
<http://www.senfenberg.cz>
<http://farnostzamberk.cz>

